

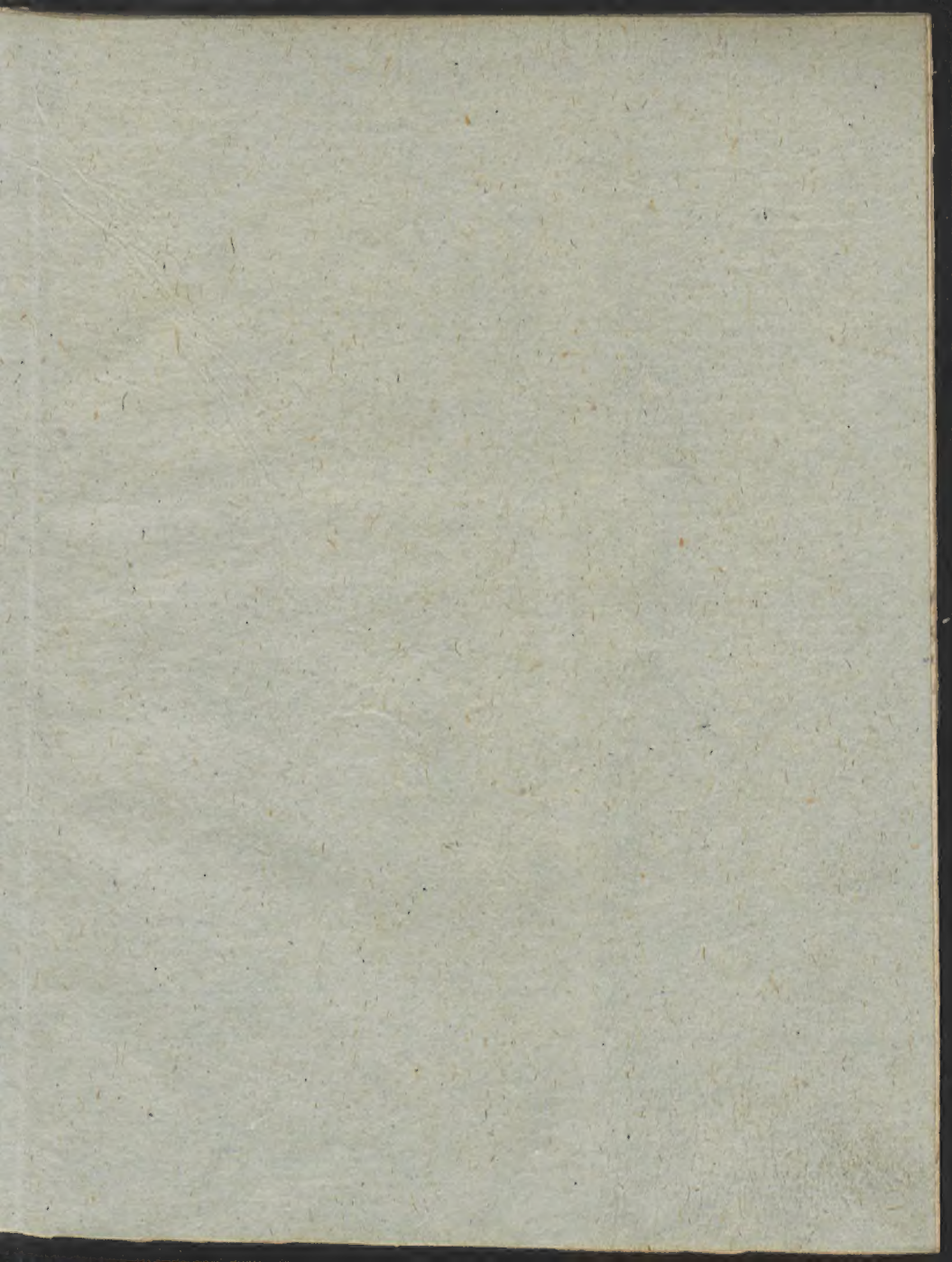
BIBLIOTEKA

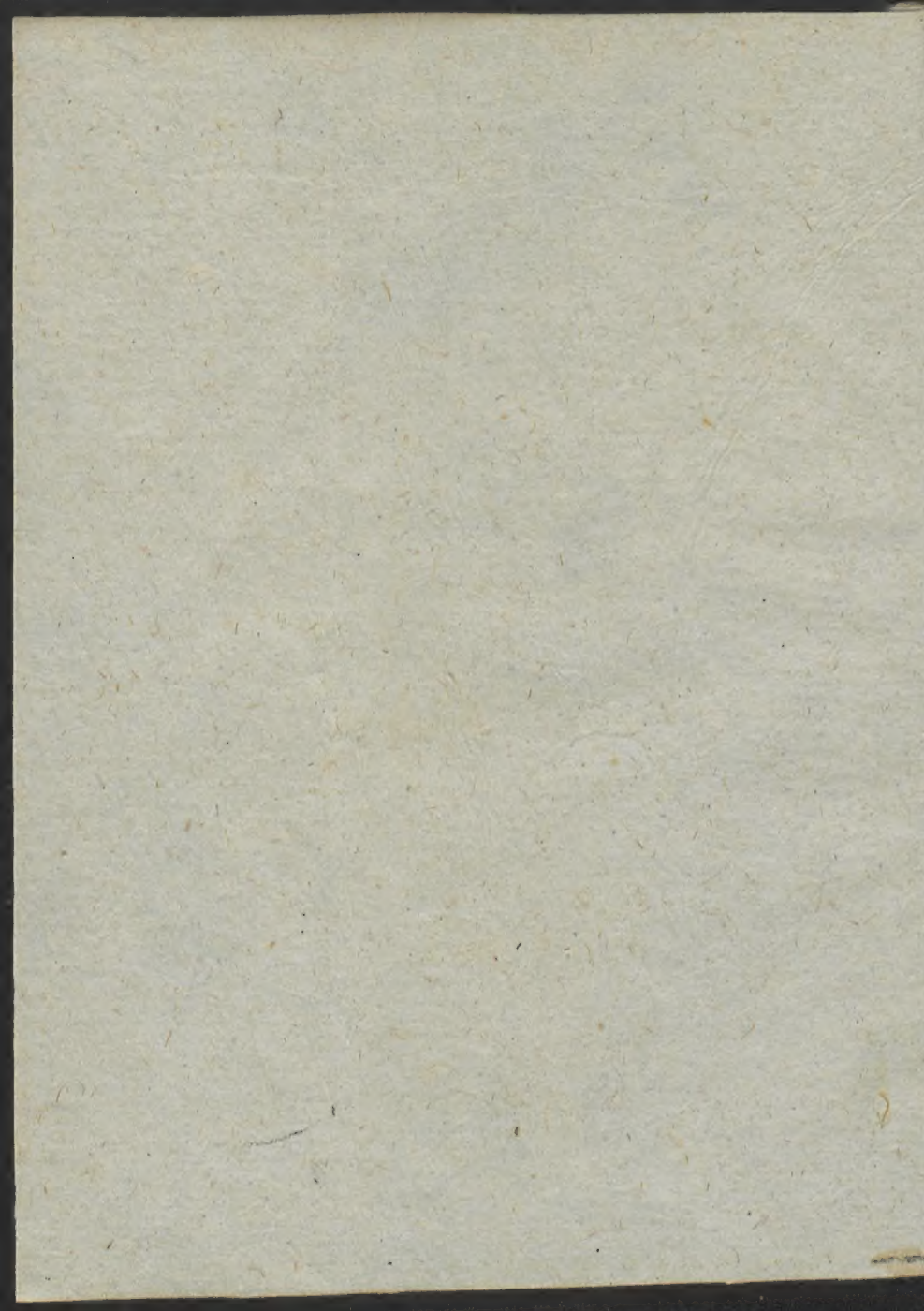
Zaki, Nar. im. Ossolińskich

2.143

10. 1. 1	
10. 1. 1	

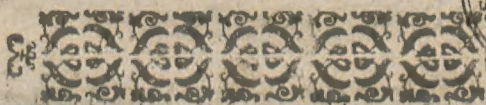

EXORBITANCYA
POWSZECHNA. 108

Ktora Rzeczpospolita Krole-
stwa Polskiego niszczy,
zgubą grożąc. //

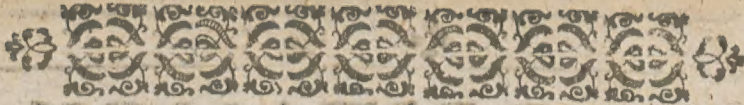
W Y D A N A:
za pozwoleniem Stárszych.

4.299

W KRAKOWIE,
Roku Pańskiego / 1628.

Kilka rzeczy w tej Książce dla snadniejszego
rozumienia/ są pokazane.

1. Koniec tejże Książki.
2. Przez co Krolestwa Chrześcijańskie
stoią, albo wpadają.
3. Exorbitancya powszechna w naszym
Krolestwie pluzy.
4. Szkody wielkie w naszym Krolestwie
z Exorbitancyey powszechney
pochodzące.
5. Pożytek poznania Exorbitancyey
powszechney.

Koniec Książki.

D lat wielu Obywatele tego Królestwa wiedzac
co raz wielkŝe a wielkŝie miŝey Oczyszczuy vtrac
pienie zle iey proroŝnia/ obawiaiac ŝe wyniŝczes
nia aŝo y ŝamey zguby. Szc niektorzy na takie omina
aŝo proroctwa nie przypadaiaey dla oney ŝarey przypo
wieŝci: Nierzadem Polŝka ŝtoi/ y ŝkoroby rzad dobry
naŝtal/ musiaŝaby rŝtać. Ale rozumieć niemamy aby tak
rozŝoni trzymali iako żartuia. Bo aŝ o iedney Rzeczy
poŝpol. pelney nierzaou wiemy / ktora iuż od kuku rŝsiec
lat nie naruŝzenie ŝtoi / lecz ta ieŝt naynieŝczeszliwŝych na
ŝwiećie luŝi y duchow w Piekle potepionych / kedy nul
lus ordo, ŝed ŝempiternus horror inhabitat, z ktorem
niŝt dobry niema ŝobie ŝpolku y w podobieŝŝtwie regimi
nis życzyc / a pogorowiu caŝemu Króleŝtwu Chreŝćciaŝ
ŝtiemu. Raczkoŝwiek wiara Katholicŝka vperwieni/ wie
my że Bog nierzadem piekielnym beżie na wieki rzadził/
aby ona nieŝczeszna nierzaonych gromada w ŝwey klubie
nie odmiennie zoŝtawala. O Polŝczę nie maiać takiey z
Wiary wiadomoŝci/ raczey przeciwna/ gowż ten ktory ŝa
nowi Króle/ y Króleŝtwu ŝprawnie / powiedzieć raczył:
Omne regnum in ŝeipŝum diuiŝum deŝolabitur, w kt
rym (prawi) Paŝŝtwie ŝa niezgody y rozrożnienia animu
ŝrow/ iakich pelno w zlym rzadzie/ to predko niŝczecie/ bo
Obywatele za przywatami ŝe ŝwemi vgaŝiaiac y wczasom

służyć / o Rzeczyposp. mało myśla / na Pana Boga wszystkie
 iey pieczę spuszczaia / á on błogosławieństwo swoje temu
 Królestwu obiecuje / które przelożeni czuia o sobie / długo
 sie naradzaia / późno iedza / rano wstaia / bo miernie posila
 ku używaa / na wieczornych bankietach nie dosiadaia /
 aby sie nazaintrz na łózkę na wota nie gotowali. Takim
 pomoc swoje z błogosławieństwem Pan Bog ofiaruje :
 Beata terra cuius principes vescuntur in tempore suo ad
 reficiendum non ad luxuriandum. To wiedzac baczni
 ludźie / żart na stronę odrzućwszy / o poratowaniu Rzecz-
 czyposp. zamyślaia / do którego iako środek sposobny wy-
 náleżli / rozmaitych / które sie v nas z różnych przyczyn za-
 wiiaia / zniiesienie Exorbitancyey / mniemaaie iż za vprze-
 tnieniem tych / ma nastąpić dobry rząd w Polsce. Wy-
 nálażek ten godny iest pochwały / ale używanie onego mo-
 że tak szkodzić iako y pomoc. Lekarskie composicye sa po-
 trzebnie wynálezione na pomiarkowanie Exorbitantium
 w cieie człowieczym humorum, iednak nieumieciatny / nie
 szczyry / ábo złośliwy medyk / nie iednego na mąry włoży.
 Może sie stać co podobnego v nas / bo iesli to sie ma za Ex-
 orbitancya co nie iest / ábo za wielka y nawielśa / co iest
 małuczka / á inne sie prawdziwe / wielkie / y gubiace Wy-
 czynne milcza : iesli na zniiesienie tamtych Seymy y Sey-
 mi ki sie trawia / owe sie drugie zaniechywaia / lubo z nie-
 wiadomości / lubo z niechęrości / ábo nákoniec y ze zło-
 ści : może sobie biedne Reipublicæ corpus gotować mą-
 ry. Ponieważ tedy na używaniu tego wynálezku wiele
 należy / tá Książka trochę pokazuje / á day Boże aby tym
 czasem

Czasom pożytecznie / Exorbitancya iedne wſyrtkich innych
Márka z ſpoſobem iej wleczenia.

Przez co Kroleſtwa Chrzeſćciańskie ſtoią,
+ ábo vpadaia.

O wielkiego w rzeczách doſwiadczenia / przy wy-
ſoſkiej náuce nazwany Diuinus Plato w Kſiażce / o
poſtánowieniu y zachowaniu Rzeczypoſ. iednoſć y zwiá-
zeł obywatelow w niey pożyta za rzecz táka / ktora oná
ſtoí: Habemusne vllum pernicioſius ciuitati malum,
quã quod eam diuidit, & ex vna plures facit? Vel me-
lius quod piam eo quod ipſam vincit & vnam efficit?

Nie może bydź / mówi Plato / nie lepszego Míaſtu ábo
Rzeczypoſp. nád to co ia iednoczy / áni nie gorſzego nád to
co ia rozdziela. Tá tym zdaniem idac Rzeczypoſp. ſtános-
wiciele / o to ſie pilno ſtáráli / áby ich poddani byli z tymi
związani / ktorzy do dobrego pomoc moga / to teſt z Kſa-
dźcami / y ſámi między ſoba. A iz napewniemy y nawyſz-
ſzy Kſadzca teſt Bog / z nim wprzód ma bydź on zwiázeł
prawdziwym poznaniem y powinna częć Máięſtatu iego
Boſkiego. Znał tego potrzebe iáko mógł pogánin Liniusz:
Omnia proſpera eueniunt ſequentibus Deos, aduerſa
ſpernentibus. Lepiej á Chryzoſtom / goy mówi: Chri-
ſtianismus noſtram vitam multo magis, quam externa
leges conſeruant. Społoyne żywot Pańſtw Obywá-
telom bároziej dáte pobożnoſć ku Bogu / á niżli práwa.

Z ſoba teſz máia bydź ludźie powiazani ſpráwiedliwoſ-
ści wzajemnym przeſtrzeganiem / bez ktorey táł trudno

Rzeczyposp. trwać / iako trudno bez tego / bez czego nie po-
dobno: Rzell Arystoreles / Sine iustitia, impossibile est
habitari ciuitatē. Sprawieoliwość czyni / aby ieden od
drugiego niebył obciążany / ieden wszystkich ochraniał / w
swy własny nie trudniac / wszyscy iednemu toż oddawali.

A wprzod głowie y Pánu / iego wola y wstawy dobre /
zbytkow y krzywd zabraniające / mierność y zgodę przygo-
tazniace pilnie wypelniaiac / częś mu / y to co go ma doo-
chozić / wiernie oddaiać: iednym słowem / powinnego y
od Boga nakazanego zwierzchności poddaństwa ściżerze
przestrzegaiac. Seżecie w tym Krolestwie poślada s.
Augustin: Ibi sunt regna felicia, vbi omnium pleno
consensu Regibus obeditur.

Ktorych ten dwoiały zwiazeł mocno z Bogiem y z so-
ba wiąże / mogą sobie nieodmienny w Rzeczyposp. swoo-
iey poty pośoy obiecować / po ki on nie przerywany zostaić.
Trudno takim nieprzyiaciel postronny zaszkodzi / ktorzy z
Bogiem wszechmogacym y z soba sa iedno / a on daie pe-
wna niepochybney pomocy oruche wszystkim / ktorzy Báb-
ilonu odbiegşy / to iest pogańskich y iakichkolwiek przeciw-
nych iedney prawdziwey Religiey / do Boga Tworcy y
Pána swego wiernie sie odzywaiac: O Sion fuge, quæ ha-
bitas apud filiam Babilonis, quia hæc dicit Dominus:
Qui tetigerit vos, tangit pupillā oculi mei: Raz sie zeo-
mna ziednoczywszy / mowi Bog / nie odlażaycie sie / ia-
was bede bronit / iako żrzenice oka moiego Bożkiego.

Tak wiele daie zwiazeł on ludzi z Bogiem / daie niemni-
śo y z soba powiazanych sprawieoliwością. A iako ci cao-
ley Rzeczy

Iev Rzeczyposp. y wszytkich zoſobnâ krzywdę znieść będą mogli/ iâko ſie o nie ſiła podobno nie wezma? Ktorzy nie dopuſzczają aby ieden bezpráwie cierpiał?

Antypater z wielkim wojskiem obległszy miáſto Spártanow/ obiecywał im uſtąpić/ byleby mu dali piędziesiąt z młodzi ſwoich ná wychowanie: nie zezwolili Spártanci ná to/ opárniać ráczey piędziesiąt stárcow: á to dla tego/ iż stárzy od młodoſci ſurey w wolnoſci wychowani/ y w nieprzyiacielá będąc w reku/ oney bronić pewnie mieli/ młodzi zaś ináſze máiać ćwiczenie/ iâko ſie mogli wyróſdzać niſtąc od przodkow ſwych/ ktorzy potężnym nieprzyiacielom/ przy wolnoſci ſtoiać/ odpor dawáli.

Widzieli ci Dobrze iâkim ieſt przeciw nieprzyiacielowi bójcem/ Kochać ſie w tym/ y mile żáżyć tego co on chce wyrzec: iâkâ ieſt wolnoſć/ ſpráwiedliwoſć/ pokoy; á gódzie zaś ieſt niewola/ krzywdy nieznoſne/ y niepokoy od ſwoich/ tá nſchodzi ná pobużec: myſli bowiem ſobie nie ieden: A coż wiedzieć/ ieſli obcy nie da tego/ podobnoſzy ná ſobie/ czego od ſwoich mieć nie możemy?

Pewna to/ w ktorzym Pániſtwie miłuiá częſć powinna Bogu/ y ſpráwiedliwoſć wzájemna/ w tym/ poniewaſz BogObymátelow iâko coſ ſwego broni/ ſámi teſz/ ile mogą/ nie dádza obcemu ná ſobá przebarſzczyć/ záczym oboym náſtepuie pokoy y ſzczęſliwe Rzeczyposp. zátrzymanie.

Żłado baczy wiéſzi/ że Królestwá ná miłóſci częci Bogá prawdziwego/ y ſpráwiedliwoſci miedzy ludzmi/ iâko budowania ná fundámentcie gruntownym ſtoia/ y iâko z ná mocniejszyego muru budowanie ná słábym fundámentcie
wpáść

Exorbitancya

wpadać musi / chyba by P. Bog cudownie ie na pomietrzu trzymał: tak nawieksze y namocniejszy Państwo porząda w rozsarpanie / w których ludzie z Bogiem y z sobą roznia / iesliże z ktrych sadow Bozkich do czasu nie beda zachowane: ktore / iż ludziom nie sa wiadome / nie pelegaiac na nich / maia sie starać o to / przez co pospolitem biegiem każda Rzeczpospolita stoi / to iest / o miłość dobrą pospolitego / lubo czci Bozey y sprawiedliwosci między sobą.

Tey miłości przeciwnie dobrą pospolitego zaniedbanie / bardzo slusnie y prawoznie może sie nazwać Exorbitancya powszechna / matka wszytkich inszych / ktorekolwiek sa w rzeczy samey / a nie w mniemaniu tylko w Krolestwach Exorbitancye / y żadna ich tak nie niszy iako ona: Bo iesli contrariarū causarū cōtrarii sunt effectus według Philozofistey nauki / iako miłość dobrą pospolitego Rzeczposp. trzyma / y wcdopuszcza aby sie w niej rozszerzaly zamyśly szkodliwe: tak niemilosc albo zaniedbanie tegoż dobrą / na wpad ia wiada / wrotą otwierac do swowolnych postępkow / na ktore rozsadni y miłuiacy Wyćzyne / iako na nie rzad y Exorbitancye z żalē narzekaią. Kto ma czas / niech pomyśli o Exorbitancyach / ktore są w iakim Krolestwie / albo być mogą / nie / tusze nie narozie / coby niebyło zla co i ta tey matki zley. Tu dosyć przykładem iedny to objaśnić.

Rzeczpospolita Rzymiska / ieszcze za poganstwa / ale w dobrym / iaki mogła mieć / rzadzie: dzieliła sie na trzy części: W pierwszey byl Senat z Kroleim / lubo z Karcami; W drugiey Szlachta: W trzeciey lud pospolity. Opisuje dział ten Ausonius: Martia Roma triplex, Equitatu, Plebe,

zu, Plebe, Senatu! Tak rozłożone na trzy części Rzymo-
skie Państwo / przez wiele set lat trwalo / a przez coż ci
dąia znac ktorzy o tym pisali. Senator y Karcá Rzymo-
ski Ciceró / prawa iakie miał Rzym / y iakich każocy zyczy
porządney Rzeczypospolitey od Boga / ktorego w ciemno-
ściach poganińskich mogli znac / poczynu: A diis immorta-
libus agendi, nobis capienda sunt primordia.

Historyk zaś dawny Halicarnalseus, chwali Krola z
tego pieywszego Rzymian Romulá / że on takie im prawa
dał / ktore iustam priuatorum vitam efficiant, w spra-
wieoliwości ludzkie zachowuią.

Kwitnal zaś czasow ich Rzym / sława szczęścia swego
świat napelniat: pości / tenże Historyk mowi / bonum
commune recte viderunt, pogladali pilno na dobro po-
spolite / y onego strzegli / iako tego / przez co Rzeczpo. żyła:
ktoro sie zawziely factye Optimarum & Popularium, ier-
dni / iako świadczy Linius / przy Senatorach y dobrych
stali / drudzy z buntownikami trzymali / opánowala wiec
lu potym prywatá / z ktorech każdy chciał rzadzić: nastao
pila swowola / niezhóznosc / krzywdy / náieczozania / roko-
se / turnuety / niesprawiedliwosc wpełka: krotko mowiac /
ktoro zgalsła w nich miłosć dobrá pospolitego / ani na Bogi
swoie / ani na Pány / ani na rowne sobie wzgledu nie mieli:
przedko to / co żyło / umarło: co kwitnelo / wwie. to / y ożyć
wiecey niemogło. Przysšlo do tego / że Rzymianie / ktorzy
przed tym nie mogli zniesć krzywd od Krolow sobie ho-
dniacych / goy na nie ktory ich poddány skarge przelozył:
oni / ktorzy byli Sodziámi świata / strożmi sprawiedliwo-

Exorbitancya

Ści/śami sie potym tyrani/ko mordowali. Nie był bezcie-
czny głowiek pospolity/ ani Szlachcic/ ani Pan: Rzym
stał sie iactami ludzi od swoich/ do czego im obcy/ wiozacz
nierząd/ pomagali. Tak temu Państwu zśkodziła ona
pow szechna Exorbitancya/ macka wszystkiego złego.

Constantyn pierwszy z Cesarzow Rzymskich/ goracy y
stateczny Chrześcianin/ poznał ia z złem iey plemienem/
y iako mogł wytrącić/ vsilował: chwale iednego Boga/
Chrystusa Pana/ po wszystkim świecie rozglašaiac/ y
poddanym rozkazuiac/ aby według woler Bożiey iego/ w
sprawiedliwości świecy żyli. Zaktwitniala znou Monar-
chia Rzymska za panowania iego/ y kwitniala po nim/
po następcy iego/ oni Theodosyusowie/ Justynianowie/
Arkadyusowie/ y inszy też czynili/ co y on: Jako skoro
niezbożności y niesprawiedliwości wedze popuścili/ za
czasow Apostaty Julianá/ y podobnych iemu: iako sie od
iedności Chrystusowey w Kościele iego odlaczac poczeli/
poł państwa Monarchia Rzymska/ to iest kráie wschodnie
utraciła/ teraz w kráicach zachodnich bardzo námale mu-
si przestać. Wszystkiego tego ona złośnica nábroiła/ á
nie w tym tył: Państwie nieszczesne szczęście miała/ wsze-
dzie gozie wešla/ ieonáło skodziła: Greckim/ Perckim/
Chaldejskim Monarchiam/ Krolestwu Izdowskiem/
od śanego Boga przez Proroki vsunowánemu/ y nászym
samziadom Węgrom/ kto Historye czyta/ táł znaydzie.

Exorbitancya ta Pow szechna, w naszym Kro-
leństwie bardzo pluzzy.

Wy nie

Bu nie było inšzego znaku/ ktorzyby złość hániebnie sko-
 oliwey tey iedze wydał/ deſc na tym iednym/ że ieſt
 przećiwna ordinata charitati quae à ſeipſa incipit; doo-
 brey y porządney miłości/ ktora od ſiebie poćzyna. Nie ták
 tá czyni/ ábowiem w Rzymſkiewiek Pánſtwie reſtázuie/
 zlego w nim powodzenia przyćzyny ná co inšego wſłáda/
 co inšego chrzci Exorbitancya/ co ábo nie ieſt Exorbitan-
 cya/ ábo ieſli ieſt/ z niey ieſt: iednak oná ſiebie ſámey tái/
 omamia/ oczymá ludzi/ máiac záperwne/ że ſtoroby ſpe-
 tna y zárážliwa ſwoie poſtác ná widok wyſtáwila/ nie-
 mogliby ná nie ludzie prze brzydłość y ſkáradość pátrzyć/
 nierzkac ſie w niey toháć / y dáć ſoba kierowác.

Wiec iž w náſzym Kro'eſtwie nie wćzorá inž zly rzád
 wziął gorę/ á máło tych/ ktorzyby przyćzyna onego/ tey o-
 mamicielce przypisowáli/ będąc též powinnoſćia obowia-
 záni/ á mogąc ná nie/ iáko in ciuilé hoſtē & internū malū
 ná nieprzriacielá ſerdecźnie y odważnie náſtapili / ráćzey
 cauſa pro nō cauſa, coſ inšego obćiažáia/ co ledwie ábo
 nie nieſładoži dobru poſpo itemu/ á tego co nas gubi y z iáo-
 kiey przyćzyny/ nie rýkaia/ ſtumiłi ſuſza / źródla ochro-
 niáia: twierdzić bez wátpienia muſim/ iž Exorbitancya
 powſſechna/ lubo zanie obanie dobra poſpolitego/ wiele to
 Pánſtwa/ y onym/ iáko mu wlaſná/ nierządnie rzádzi.

Co naprzód z wymy ćci y ſtyžby Boſkiey/ ná oko dáć ſie
 widzieć. P. Bog przez Proroká groził zguba Kro'eſtwu
 Żydowſkiemu. Pro eo quod ſanctū meū violaſti, dla tego
 że ſwiète iego gwałćili; przez áś. rozumieiac wſytko to/ co
 ſie do chwały y ſtažby iego ſćiažálo. S. ſa Boſcioły / w

Ktorzy Bogu ludźie służą: iak wiele v nas pogwałconych /
 sproszaniowanych / na różne Religie obroconych / ktorzy
 Wycowie naszy / od początku przyiecia wiary / nie znali!

Swiete sa dobra Bogu oddane / dla ozdoby Kościółow
 tego / y wyzywienie tych ktorzy w nich iemu służą. Gwał-
 ca sie te od zlych sasiadów / od swowolnych żołnierzów /
 od zatrzymywaiących dziesięciny / od taciących lubo sun-
 duşe odmieniaciących / od Politykow nowych / ktorzy nie
 wiedzieć z iakich Kanonow y praw wynalezli to axioma:
 In Polonia, bona Ecclesiastica, sunt bona Reipublicæ.
 W Polsce dobra Duchowne sa / iako Starostwa / podle-
 gające prawu świeckiemu / ztym y ciężarom pospolitym;
 nie pomniac na Immunitatē Ecclesiasticā, przywilej Ko-
 ścielny od Chrystusa / przez najwyższe Namieśniki iego dā-
 m / ktorym sie y osoby / y dobra Duchowne / od zwierz-
 chności święckiey wyimnia / na co Panowie Chrzesciā-
 skiego świata / wszedzie z powiniego ku matce swey Kato-
 licKiemu Kościółowi poslušniostwa / zawnze zezwalali.

Swiete sa żywe Kościoły / ktore Chrystus swoia dro-
 gą krwia poświęcił / na swoje w nich mieszkanie. Oiak sie
 różnacie y bezpiecznie z nich wazżać! gwałtem / niewsty-
 bliwym porzywaniem / y przyniewoleniem do małżeństwa /
 niedbala Pasterzow Duchownych / duş sobie polecanych /
 pieczę: przeszkoda do nawrócenia niewiernych / albo złe
 wierzących. Chce sie żyd nawrócić / wda sie do duchow-
 nych: przedaruią niewierni przodnikā / aby temu zabiezał /
 posłuży wiernie / wżnie go na sekwestr / wyda na iakę / y
 wtrąte / ledwie poznāney wiary biedna owieczke. Nastu-
 chamy

chamy się y tego często / iako ciż niewierni o to do Drzew
odniesieni / że krew dziatek Chrześciańskich (oni wiedza
na co) przelewają: a co większa / Sakrament naswietszy
z Kościołow biora / na wykonanie nad nim bluźnierstkich
zamyślow swoich / o to żoży dowodnie odniesieni / ledwie
nie zawsze wszystkiego wchodzi: acz nie darmo / nagradza
ta to horynie Dobrodzieiom swoim / tym co od wbożich y
potrzebnych lichwiarstwo y szalbierstwo wyciągają.

Trzeba się tym oprzeć / krotzy na prawa y wolności po
Katoicku wierzacrch następuia / Cerkwie Schizmáreckie
náo zapaz budowa / podanie odbierają: y tu / abo podarki
wiąza wsta / abo one dwie slowka: mala tēpora, złe czasy /
przez spary teraz trzeba pátzyc / śmiałość biora / że się nie
abo mało żeni po czi Bogá Chrystusa / a w tym Kościo
le swiete tego niszczenia. Jest tych gwaltow / ktore na Bo
sta chwale powstaia / niemalo / ale krotkość zamierzona
Książeczki tej rozwodzić się nie dopuszcza.

Powtore rzad nierządny Exorbitánczew powszechny
pokazuje w naszym Krolestwie / zgwalcenie spráwiedliwo
ści / ktora też słusnie ma się nazwać Sanctū, swiete / gdyż
bez niego nie jest; y ten ten pospolicie tytul dāemy /
spráwiedliwość swieta. O tej u nas prawdziwie się rzecz
może / że prawa tej w podleystych tylko ludziach wykonane
bywają / wielkich miłają; y darmo się od Pánom mowi:
pod jedynm prawem wszyscy siedziemy. Wbożim to tylko
y mańszym służ; bogáci y Pánowie / nad nim siedza / nie
pod nim. Aza nie tak? Skrzywoży ko m. niewęsgo / zabię
cia przykładu mi rowny Pan Szlachcica / wielza go na gor
racym

raczy prawnie porwać / gromada pomocników y slug obci-
żonego: pozwany / ábo nie stanie z ładą przy życiu / która
jednak że od J. Mci. za słuszną má być miána: ábo stanie /
ále ogromno / ná postrách y stronie y Sedziom; raz temu
w przód y kilka bankietami y ofertami zniemoli Drzaz so-
bie. Tak poważnie y szczerze zacząwszy / pospolcie ma
Dekret po sobie / á dajmy niech kiedy otrzyma przeciętny /
niech y do Banierey przydzie / kto ia wykona z

Lecz do takiego Dekretu rzadko przychodzi / rychley ad
media, do miarkowania samis Pánowie Sedziowie / áby
sie potażali być sprawiedliwosci miłośnikami / oo cōpro-
missu, ábo árzodku słusznego / y J. M. y wkrzywoznen. go
námowia: á tácy byli Sedziowie / tácy Compromissorow-
wie y m. dratorowie. Jednanie ná tym stanie: J. M. w-
czni co będzie raczył / támten przynie co musi: ze złego
targu / áby z wsrma do domu; zg. á zawiść / wielki ná go-
rze / á maly pod nim. W támsym pooblech starcia: Pan
to ze wsyrkim / lepiej nie mieć z nim sprawy / nie da sobie
ná gębie grác: á ty w bogi zalem krzewdy nágródzić / y
domá y w sadu cierp. Wielka to y opłakana nie sprawiedli-
wość / sieka ná nie Krol Salomon: Vidi calumnias quae
sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & nemi-
nem consolatorem, nec posse resistere eorum violentiae
cunctorum auxilio destitutos. Et laudavi magis mor-
tuos quam viuos. Wiożiałem (práwi) strzywdzenia /
które sie pod słońcem dzieia / y lzy niewinnych / á niest ich
nie cieśzył / y nie mogli sie odiać opuśczenia od wsyrkich.
y chwaliłem bawżięy umártych / niżli żywych.

Alle y w tym nie mniej się bardo wielom bezprawie
dziecie. Wo'ność/ kora się wszyscy bężyca/ nie dopuścić
zamierzenia pewnego w ubionach/ czeładzi/ dostatkach/
zaczynam luksus, albo zbitek/ marnotrawstwa dacie wola/ na
co iż curta supellex dochody roczne wystarczyć nie mogą/
wymyślnie ciężary/ a co raz więcej a w iel' się kłada się na
wzrost poddań: którzy trzech Pánów podcymniać/ żo-
nierze/ Rzeczpospolita/ y swe własne dzierżawce/ siebie
też z żoną y z giatkami szupło żywić/ nie mają z co siły/
y potu krawa. go/ aby wszystkich o'kontentowali.

Jeszczeby niebożerá iákaráka nadze swej podpore mie-
li/ kiedyby ciż Pánowie chcieli wbojstwu ich wyrozumieć/
ale trudna i n w naszym Królestwie z Pány sprawa/ gorz-
im daley/ tym w cięższej niewoley/ w iarzno iáł było ie
wprzagaia: insza kćy indziej takiey Condycrey ludzior/
y nas zgola trudna sprawa/ bo Rzeczposp. nakazuje/ aby na
woyne dali y ostatnia krowe przejawiszy: żołdań wyorze/
wrohu kćle/ wymieczy: swoy wyludzi/ wstrąsły/ weźmie.

Acz nie o wszystkich się to mowi/ jest dobry y reká y cnota
żolnierz/ który według nauki Janá s. Chrzęciela cōretus
est stipendia suo, przestaje na żołdzie swym/ cierpliwie od
Boga y od Páná za krawa. swoje posługi/ nagrody oczek-
iwáiac. Apesolićie tacy są dobrzy y oawno w tym bari-
dzo Dęczy nie pożytecznym w'ćwiczeni Kzemięśle: na-
womni y młodzi/ którym nauka/ służba/ gospodárstwo/ y
ciężka praca/ na wojne/ iáł na miód się wyorawia: nie
pomniac na oio/ Dulce bellum inexpertis, Wnet sko-
stowawszy przykrych iey przysnátkow/ bez których byż
nie może

nie może / ábo raz Aduersum belli euentum męszczęcia
 ná wojnie doznowszy testinia z nią / ábo nagrody przedkicy
 y wielkicy sie domagáia / á nie otrzymawszy (że nie záz
 wóse latwie o nie / y gdyby sie co tráfiło wprzód stárym /
 y dobrze záslużonym powinna żołnierzom) sámí ieý so
 bie szukaia iáko moga / by nacieżey vbogim / nie iáko ná sw
 oíeý Wyczyzny przystoi. A toby mieli pomniec / że
 w tákicy nagrodzie / mimo bezpráwie / ktore sie dzieie w
 krzywdzonym wszytkim / z obowiazaniem Restitucyey /
 iest téż y excomunicacya, ábo klatwa / od Kościola wlo
 żona ná wszytkie / ktorzy ładunt imunitatē Ecclesiasticā,
 takim nie pozwolonym od Duchownych wyciąganiem /
 poddane dobre Kościelnych niszcza. Czynia z siebie doo
frę Duchowni / z swoieý dobreý ku Wyżyznie y Kościo
 lo n wol. y / zezwaláiac / gdy trzeba / ná pobory. 2c.

Ali sie téż o wszytkich wlasnych Pánach mowi / áby
 oni mieli swoie poddane ciemnić / sa ná prace y needze ich
 miłosierne poglądáiac / w rboświe ich rátniac / y ná
 słusność nie nie wyciągáiac / ktorych oni zá Wce y Do
 brodzieie swoie máia. Alec tákich o náie / wieccy tych / ná
 ktorych musza nárzekać / áż czasem y Wbości plácz z needze
 y wciśkiem do Boga przebiáia / cierpliwie wszytko znosiac.

Tym tedy troiákim Pánom / nie mogac vbodzi ludzie
 bez wielkicy ciężkości sweý wygobzić / co inszego zápoćie
 che mieć máia / plácz tylko / znádzieia iedná / że P. Bog
 miłosierny nie dopuści / áby tzy ták wtrapiomych ná ziemie
 spadały / ále ie káže Aniołom z oblicza ich zbierác / y do
 Niebá zánosíc / ná postrách tym Pánom / času śmierci y

dnia sadnego: U tam ich pyta/ czemu by tak obficie z oczu
wypłynęły? cheąc tych którzy ie wylewają/ i takawie wy/
słuchac: A maxilla lachrymar ascendunt usque ad coelū,
& Dominus exauditor non delectabitur in illis.

Jeszcze niesprawiedliwość rościaga proporce swoje /
słyknac ięzyki: y one ną są nego po nązāncā Bożego podi
nosiac. Wiemy/ iako Duch Święty przez Medracā Bożę
ta zwierzchność y Krolewsta czcić przykazuje: Ego os
Regis obseruo, & precepta Dei: Ja/ mowi/ w osobie
tāżdego zwierzchności powolnie podlegāciacego / tak po/
stepnie z Pāny dwiemā / z Bogiem w Niebie / z Krole
nā ziemi / iakoby ch zāwśse stal przed Māi: statem ich / ie/
dnāko w oczach/ iako y zā oczu/ zāwśse im życzliwie wstus
guiac. Nie odnosi tākiey życzliwosci Krol J. Mśc Pan
nāsz Miłościwy od wielu z poddānych swoich: cierpi w
Bęczypli nā sławie swey Pānśkiey / ā nie słusnie. Wdāia
postronnie / iakoby rādy y zamysły J. K. M. były nā złe
Wyczyzny y wolności iey. Tākie mniemānie/ mogłoby
bydź veniale godne przebaczenia: O Pānie nowotnym /
jeszcze nie dobrze poznānym: lecz rozumieć to o Krolu J.
Mci/ który w Pānowāniu swym/ zā blogosławienstwem
Pānśkim/ y Bogoboyum swym życiem/ podzac inż Bęze/
śliwie czterdziesty y pierwszy rok/ rychło przeydzie trwā
łościā wśyctie przed sobą Krole: tu temu przez tak wie
le lat nie doznawśy nie ā nie tākowego po J. K. Mści/
choćiaz niemāło przykrości y rozmaitych dysgustow od
mestwornych ponosi/ ktore mniew iāstawa nature/ niższy
ānimusz y w cioty wbozśy/ śnāchy o odwage iākā poku
sily:

śily: w Krolu J. Mści/ śmiem to twierdzić/ y myśli nie
wzbudziły. Jakiś sie to teraz zapewne głośi/ co w myśl
nie weszło? albo iako sie takie wdanie wymowić może/ y
názwać Veniale, a zwłaszcza gdy nie do rchą tylko/ ale
w głos nie od jednego po Seymiłach lata?

Sa druzy/ ktorzy sie boia Mistrzá Krzyżaków/ aby
nam/ z Cesarzem sie porozumiewsy/ Prus y Inslant nie
wziął; przydanie beiażni przysięga/ ktora przy swym czo
ni obieraniu Magister Crucigerorū, obieciuec sie starac o
wyswobodzenie pobranych im iakichkolwiek Prawowici.
Boia sie też/ aby K. J. M. takiey przysiędze nie forziat/
z kad y nie razi widzieli tak rok Niemieckiey piechoty w
Prusiech/ od Krola J. Mści zaciagnionej.

Bac sie tego/ czym nikt nie strąsy/ iest nad miare beiaż
żliwego/ za chorych na głowe ma takich Seneca: Imbe-
cillæ mentis est formidare inexperta: takim te. en chory
był/ ktory mniemial iż iest wszytek ze stla/ y każdemu mo
wil: Nie tykay sie mie/ prosze cie/ watym iako sło szcze
re/ wnet mie sluczesz. Głowy te chore leczy przeciwna
wiadomość/ skoro on chory poznal w sobie ciato y koscí/
nie bal sie/ iako przedtym. O wiadomość pewna starac sie
trzeba tym/ ktorych strach niepozuanej obeymuie rzeczy.

Wiec o Krzyżakach trzeba wiedziec: Przysięga Ma-
gister na to/ aby dobra/ ktore własnie na'cz. Ordini Te-
utónico, Krzyżakom byly w ciele zachowane/ iednak iesi
ktore Iure belli wojna/ albo inszym sposobem do nich oces-
fły: nie przysięga domagac sie ich/ azby sie wptzoo po-
kazał iniustus possessoris titulus, nieprawieoliwe ciuch
odiecie.

odcięcie. Z strony Prus/ to go y inſe Krzyżaki dolegá/ że
w nich wiará Kátholická wſtáła/ ktora oni do nich krwá-
wá pracá wniesli/ y gdyby Polacy ſteſniwſzy ſobie z
woyną Prus y Inſlat zgołá odſtapili prądá hoſtis ziemie/
Koſciół y duſze podáiac/ ná ten czás tákby ſie o wyſwo-
bódenie ich od nieprzyiáciela pokuſić mogli/ iáko ſie godzi
każdemu ſwego/ lubo obcego bronić áby nie cierpiał krzy-
wody. Przyſiedzce ich prawdá/ to Król J. Mſc. ſprzwiąc
raczy/ á e ták iáko wſytkich Jch! M. M. Pánów Senato-
row/ przyſiedzce y Jch M. M. Pánów Deputatow Try-
bunálskich ſprzwią/ áby ten Akt ſtráſſny ná Jmie Nawyz-
ſzego Boga obietnicy potwierdzenia prawózwie ſie odprá-
wował/ wternie wykonywał: żeby Jch M. M. Pánowie
Senatorowie bez reſpectow ſięczyrze wotowali/ żeby y
Krolowi J. Mſci wiernie pomagái. W taſ Jch Mſc
Pánowie Deputatowie/ żeby ſie ná Trybunaly ſtrucznie
nie obieráli/ żeby podárkami ábo przyiáznia/ do nieſpra-
wiedliwóſci pociągnięci nie byli/ żeby po obiedzie weſo-
lým nie ſaſzili: á ſłuſſnie/ ſam Duch S. zázáwi ná ſtoł-
kach ſadowych ſiedzącym Winá/ áby ſie tájemne rády nie
wydawały/ y bezpráwia nie czyniły/ ták mowi piſmo S.

Noli dare Vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi re-
gnat ebrietas, & ne forte bibant & obliuiſcantur iudi-
ciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis: żeby ná-
koniec nie dawáli ludziorz okázyre do mow tákich: przy-
ſiegná to/ á wióziem co czyni. Táſ ſprzwią Król J. M.
Kázye dobrez przyſiedzce. Nie trzeba ſie tedy było ták ro-
báwiác oney piechoty Niemieckiey / bo nie przyſiegná iá

do Prus wyprawił / ale miłość J. K. Mści ku porządo-
waniu poddanych / z tamtąd porwabiła była / z których iż
iednak byli / co iey nieradzi widzieli: nie zżwysy oney / y
nagrodziwszy de suo prozna wolokite / przedo powrocił
do domu: á co sie násluchał opácznych mow / y ieszcze do
tych czasow slucha: (ieszcze smicia wolne iazyki / á wola
nieysze sumnienia / y z samym Gustawem porozumienie
Krolowi J. M. przypisowác) to iáko zwról cierpliwie
znosic raczy od tych ktorzy non obseruant os Regis.

Moglyby sie tu przypemnic częste Descursy o dechod-
dach y pieniadzach wielkich Krola J. Mści / z inuioya v
poddanych nie mála / ale iż prawda przeciwna mowam/
potrzebuie przychodow Páńskich / z wydatkami Páńskie-
mi tákież pomiárkowania / co krotko bydz nie moze / á dlus-
gosci przedsiwzięcia broni: dosyc tu tych / ktorzy tákiez
mi sie Descursami rádzi zabawiáia / odesláć ich do Jch
MM. Pánow Podstárbiow / Száfárzow / Ekonomow /
y inszych nádobrámi Krola J. Mści przelożonych: be-
dali sie pilno dowiádomwác / przeciwna znayda / á zwlasz-
czá tych czasow / ktorych szad przed tym Krol J. Mści
brał po kilka kroć sto Tráiecy / teraz po kilkánásiecy tró.
Bez przyczyny sie to nie dzieie / ale ich potrzeba v tych slu-
kác / ktorzy ie dáć gotowi.

Brwáia tez ná plácu y podárki / ktore wíec od podda-
nych Młoiárchy / zá dobrodzieystwá wdziecznych / ábo ná
nie oczekiwáiaczych / dochodza. Ale wátpie / áby Krolá
J. Mści dochodziły / y przed ozy iego Páńskie stáwily
sie kiedy / wityo y boiazn zaniewagi y oorzucenia smátacse
im odey

im odcygnie / Kedy indziej bępieżniew y przyiemniew się
pożądza. Wier też bieżac z daleką y przełoż / siły traca /
że na pałac górny wnieść nie mogą / niştey gospody skutá-
ia / miásto niew / dom znáyduia. Kto inszy w nim sąsuię /
á Krol J. Miesć przy wdaniu z przymowką zostáie. Czy-
ni to oná spráwiedliwosci głowna nieprzyiaciółká Exor-
bitancya powszechna / wiele znáyduiac roznych przyczyn
do ohyżania poddánym Pána: násknieć Boskie dobro-
dziewstwo długiego Pánowania w nienawisć wszytkiem
ludziom podáiac. Wszytko to tá niezbednicá broi / á z
iáka náša škoda iuż się ma požázac.

Szkody wielkie, w Krolestwie naszym, z
Exorbitancyey powszechney po-
chodzące.

ZŁać jest Exorbitancya powszechna / iáko tá ktora się ná-
sámego Pána Boga y ludzi rzuca / zá co ná cnyim świecie
będzie penowana: ále y ta iey pewnie nie przepuszcza / iá-
ko jest o tym pisno Proroká Ezechielá / wyżej pomienio-
nego / przez korego Pan Bog Exorbitantom grozi tro-
iáka kázania: Pro eo, quod Sanctum meum violasti, in
omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abomina-
tionibus tuis, ego quoque confringam, & non parces o-
culus meus, & non miserebor. Dla tego / powiáda Bog /
żesćie Swiate Gęci moicy y Spráwiedliwosci zgwalceni /
rozliczaymi przystęstw y brzydłosciámi / ia też pogru-
choce was: nie przepusćci wam Oko moje / y nie zmilnie
się /

ſie / choć lutoſciwie. Tądzieſz ná trzy części to zgrucho-
cenie dźieli. Tertia pars tui Peſte morietur, & Fame
conſumetur in medio tui: tertia pars tui in Gladio ca-
det in circuitu tuo: tertiam vero partem tuam in omnē
ventum diſpergam, & gladium euaginabo poſt eos:

Jedną część was morem y głodem pądnie w poſrodku
Kroleſtwá wáſzego: druga część zginie od mieczá nieprzy-
iacioli w około náſtępujących: á trzecia część po dálekich
y dźielich kráiącach roſproſze / puſzczáiąc / Miecz za wámi / á
býſcie ſie nie wracáli. Barzo ſuſtnie tak poſtepuie Pan
Namiſky z poddánymi wlaſnymi / z niewagi ſwey Boży-
kiej mſzcząc ſie nád nimi / y ábo chce ich te niſz p'agámi
w powinna ſłużba wpráwić: ábo ieſli oni w Rebeliey zá-
kámiale trwáia / záczac ieſzcze w á niertelnym życiu przy-
ſie wieczne meki / co záwſze wporne grzeſzacych ſpráwio-
biáwie potyká. Tak zátwárdziáły Judoſz / od powrozá
záczat wieczny ogień; tak wporne w niedowiárſtwie ie-
go ziemki Żydy głod / powietrze / y miecz nieprzyiacieſki
do Pieklá záprowádził / po onym zburzeniu Miáſta Jeroo-
zolimſkiego / á po nieſzczesney utrácie Wyczyzny y zgubie
oſtátniey Kroleſtwá Żydowſkiego.

Ny / ieſliże niepocholebnie w rzeczy wzgladáć chcemy /
możem / y mamy vznąć reke Pániſka ná nas wréciagniena.
Policzywſzy po wſytkim Kroleſtwie pomárlé przez te kilo-
lá Lat nagle y wſtáwicznym powietrzem / znaydziem
dobrá náſ trzecia część. Pánowiec vmeſáli przed zlym
do beſpiecznych máietnoſci / Nieſzczánie zamożni z Miáſt
wchodźili; ále poſpoſtwo ná rzecz ſie śmierci oddawáło /
Wſi y

Wsi y Aliásceczka puściami zostawały. Znaczną tych li-
czbę po powietrzu każdej ziemi Burmistrzowie w Aliás-
skich / Pánowie w podobnych znaydowali. A kto pom-
niał na pogroźki Proroka / mógł pomyśleć / że pełni Bog
co obiecał / każą to iego ona pierwsza: Tertia pars tui pe-
ste morietur, znać Sauctum eius v nas Violatum. Nie-
máloby sie do tejże liczby przydało / kiedybyśmy chcieli w
bogich policzyć / którzy od głodu dla złych wrodzaiow / ne-
dznie y mizernie żyć / nieznacznie z tego sw. ará zefili.

Teraz sie niebożetá odżywiáia / pošli sa Porty záwárte /
iáko bydelko potegicy ná Ali. s. e. zímie / ále sie otwárčia
boia / y niewiem iesli nie prosz. Pána Boga zá Gustawem /
iáko zá pomocnikiem do pozr. wienia.

A tych kto poráchnie miastwo / ktorzy okrutny Táo-
tárzyn co rok w dálekie záreza kráte / zéiázem z tyłu gro-
żac / krotce názd porzrzal / westchnawszy do miłey Wy-
czyzny ? Ják tam wiele pospolitego głowieká: Szlácho-
ty / Szláché cneť / Wdow / Pániceť / Wyow / Wláteť / y
Dziareť mán. zkich ? iák wielkie ich łupy odnas wycho-
dza ? iáko málo z nich sie do nas wraca ? á co sie tam z
nimi dzieie / iákie máia wczasy / iáko sie brzydli pogán. u
nás nimi pařtwi / iáko ie zniewaza / á co nažálosnierřa / z
iák. Dusz miłych zbáwieniu škoda ? wieza ci co tam po-
bywá. i / ostáreť lepiej sa n Pan Bog. Acz t. z. ekowác mu
poformie mamy / że nas tymi czasy Obroncami opátrzyć
ra. zel / ktorzy pogán. iwu neźnie y szczęśliwie porznie ods-
por dáia. Włney te druga page czniemy / dáleko od rtrá-
iny mieřkáiacy: jednák że nářzy sa Brácia / nas to tam
część

Czasć niemála te niewola cierpi/ gdy tám co gnęć nie stáe
nie/ poyda ku nam ci/ ktorzy iáko wiley śárpánina żyia.

Do teyże gromády należa Inflantcy y Pruscy Chy-
wátel/ od nieprzyziaciela opánowani/ ktorogo niech kro-
chwali/ od tego/ że nie ták réjsta iáko swoy z Anierz/ bo
porządnie wrzywienie y stácye wyciąga/ miernie ich rzy-
wáiac/ ná mále przestáiac/ y ná przyszle czasu poglądáiac:
Názyt zás co/ y kiedy moga/ biora: á zaráz nie miernie
trawia/ ná imro nie pomnia/ co dzisia ziały y spiel/ to te-
go/ náziuntz znornu do swego ná zdobyć. Chęćiażby
ták było/ przedśie iednák nieprzyziaciel/ nieprzyziacielem:
glástanie iego/ sa lzy Krokoodylowe: porządnie bierze/
áby/ ábo dluzey bral/ ábo wszytko chytrze wybral. Acz
ten porzadek názyt iest porządy/ nie chybi tego dnia/ że
by niemial pewney liczy piemiędzy wyciągáć/ áz też iusz
niektorzy tego porządu nie mogac znieść/ sami sobie nieo-
bożetá śmierć záдали. Ale/ by dobrze nieprzyziaciel máie-
tności nie ták śródził/ zbáwieniu Kátholikow od swoich
Pásterzow opuścżonych/ czi Bogá nášego/ y Kościo-
lom iego ták śródzi/ iáko chce ten/ który sie ná to z Ligi/ y
z záwzięcia rwał. Wszyscy ci ta druga od Pána Bogá po-
tárani kęsta/ lubo domá pod nieprzyziacielem/ lubo w krá-
inách dzitlich Pogánstkich/ pláczem sie karmiac/ spiewáia-
one żáłosna piołke/ kora sie wierni Boży w Bábilonstkiey
niewoley cieżyli: Illic sedimus, & fleuimus cū recorda-
remur Syon, suspendimus organa nostra. Támesmy w
śiedli pláczac/ wspominiáiac ná prześle y mile czasy/ á z
weselem sie gorzko zegnáiac. Aczkolwież w Prusich y w
Inflante

Inſtanciech má'a ná'żicie vtrapiení perona / že y Rzecz-
pospolita o nich nysć nie zaniecha / y Jch: Nośc Páno-
wie Hermańi / z ochotnym Ryceřstwem ſwoim / iáko po-
czeli oważnie / dáley poſtapia.

Oſtátnia Káží Páńſka ieſzcze nas znacźnie nie tknelá /
ieſzcze / z láſki Bożej / rzecia częś nie poginela od miec-
za nieprzyiacielſkiego / ale ſie y tá przybliża / złe (omnes) ze
wſſech ſtron / ſtóró iednym przymierze wrońdzie / drudzy
ie zwoyżáynie zlamia / á oſtátek y tym y owym pomoże /
ten ktory dopuſzcza powietrze / głod / y poimánie : mocen
ieſt y mieczem machniać / gdy czas przydzie zá rzadem E-
parchitancyey powſzechney / ktora rákie nam v Bogá Kará-
nia iedna zá zgwałcenie czei iego y ſpráwiedliwoſci.

Ale mimo Karánie od ſamego Boga / ſa inſze niemále
ſtródy / ábo Inconuenientia, ktore z gwałcenia ſpráwie-
dliwoſci w Kroleſtwách pochodza. Doktor / ſuptelno-
ſci wielkiey y rozſadku / Auguſtyń ſwiety / nápiſał o nie-
ſpráwiedliwoſci : Ciuitati nihil, tam inimicum, quam
iniuſticia : w ktorym Mieſcie ábo Páńſtwie nieſpráwie-
dliwoſć pánuie / w tym domá záwſze mieſzka nieprzyia-
ciel / ktory wſzytko co czyni / nieprzyiacielſkie / złe ná zguba
czyni. Dowodzi ſie to z iego tey powieſci. Nieſpráwie-
dliwy ieden ieſt táł ſzkodliwy Rzeczypoſpolitey / iáko niſt-
inny ; gdyz bezpráwie / ktore niewinny cierpi ná máietno-
ſci / ná ſlawie / ná zdrowiu / y ná Duſzy ſamey / nie od kó-
go inſzego / chyba o nieſpráwiedliwego cierpi. A ponie-
waſz człowiek ieſt animal ſociale towarzyski / y nie mo-
że żyć bez obcowáńia z drugim / mowa y wczynkiem ono od-
D práwo

prawniac: niesprawniwi zawżę sobie tylko sprzyia / o
 bliźniego nie trwa / y owšem zmerza aby mu škodził.

Daynyś takich niesprawniwości wiec / iako wiec
 bywa w nierządnej Rzeczypospolitey / wiacey niżli spraa
 wiedliwych / co tam może się dziać ku dobremu pospoliteo
 mu / á nie ráčzey ná zle y wyniszczenie tego z wiele ma tańa
 Wyczyna przziaciol szjerze iey sprziatacych / á nie ráčzey
 sobie y swoim pożytkom / ktorzy mienia się broz Ciues,
 miłośnikami Wyczyny / rzecza są domowi nieprziacioci
 Prawdziwie tedy s. Augustyn rzekł: Civitati nihil tam
inimicum, quam iniustitia.

N Dáie się to iásnie wiózić; ábowiem niesprawniwi
 wość / ná ktora wstawnie występujemy / y w tych ktorzy ia
 cierpia / y w drugich ktorzy ia czynia / iatrzy ánimusze y
 różni / że do szczyrey / wierney / y potrzebney Wyczynie
 pomocy / przystąpić im trudno: cokolwiek się dzieie / z nieo
 woley y musu przychodzi / nie z ochoty porátowania serdec
 cznego: á iż z musu / skapo / y tak leniecznie aby przywará
 nie śwántowała. Stad rády interellem własnym / ábo
 tych ktorym się tájemnie sprzyia zárazem: wykonania tego
 go co się ná Szymách ochwala / lenie / ábo iako z przes
 klego Sey mu wióżimy / zgola przeciwn: Poberow wy
 ciąganie ściśle / odzanie nie zupełne: ná wojne wyprawá
 aby się spánoszył z łucieżwá swoich: ná Seym aby pośas
 zał dostatek: aby temu / z kim ma záście / záškodził: aby lu
 dzie poználi głowe y izeyk / ktorzy może zátrzasnąć poselska
 cála izba y z Senáté / á dokłazawşy rego / znouu wśokoić.

Prośba pokoiowi / y dobru pospolitemu życziwşy / aby
 108 sie do

sie do rzeczy / zaraz ná początku Sermonu / przystąpiło :
 przecza drudz / z Exorbitancjami ná hárc wyieżdżając :
 á z iákimi ? Snaydzie sie co takich / ktorzyby rzekli ? Giniemy
 my Brácia / y zginiemy : dla tego / że części Bogá nášego / y
sprawiedliwości tego nie przysirzegamy : tá jest Exorbita
 tancra powsechna / tá nam inše płodzi / iesli ktore sa pra
 wozliwe Exorbitancje / ná te prosmy Krolá J. III. y Se
 natu o práwo osire. Takie glosy / wartpie / aby ona Izba
 kiedy slyšala / owoch slucha przez cála šesć niedziel / dzien
 wyiawšy ábo przydawšy : Poři tych wielkich Exorbita
 tanciy nie zniosá / wakanciy nie rozdádza / o soli nie obmy
ślá / ceny monecy y रुपicy nie pomiárkna / Šydom co má
 ía dáć / sa nme ábo pogłowne / nie náznáczá / do żadney
 rzeczy nie przystájimy / by też / by też / zc. 7

Wozwie sie kto / dobrzeby wynáleść sposób xrarii pu
 blii / niech poddáni nášy / iesli my niehcemy / co pewnego
 dá za ná káždy rok do skárbu / chocia potroše / zbierze sie
 tego wielka sumná / byle sie záwše oddawálo / á lžey dáć
 potroše co rok málo / niż rázem wiele / y iesli sklad nie wy
 stárczy / lácwiej przydáć. Teraz že dopiero o zapláćie my
 śim / kiedy sie żołnierz biie / y nie ochotnie to czyni / y wnet
 sie / iáko borgowy / zmordnie / my nišćzciemy przez stácy /
Konfederácy / y same Pobory. Tak porządne Rzeczpos.
 czynia : nie trzeba sie nam bać niewierności w strožách
 tych skládow do wpewnienia w bezpiečnym záchowaniu /
 mozem wynáleść swoje sposoby.

Podoba sie to wšyrtém dziśia / názánuřz ieden / ktory
 ábo nieprzybył / ábo bywšy / przy myšli sie wesoley námyo

Exorbitancya

ślił / y nie strawiwszy iey ieść / rzeże: nie dobre wó
 rąysze wszystkich zdanie / poprąwuię votum mego / y nie ze
 zwalam ná skład / wolność w tym / lepiey tak iáko czynim /
 wolność niech zostánie / obiętelný v inszych narodow stá
 wni: ponowia drugizy zgodę przeszłą / chwa a / dowodzą s
 on ieden iednym (nie zezwalam) zbíra napotężniejszye do
 wody: nástapia wolánia / swary / háłas: náóstáreť náwo
 lawšy sie / vmilkna / áž šeptem ieden drugiemu mowi:
 inżci to tak iest / co Pan Brát twierdzi / żeśmy od wolności
 sławni / tylko niewiem iáko: żyć / ci áby wolność zostá
 lá / ále niewiem kedy zostánie / goy na szmym ch zá tátiem
 rzadem nie stánie. Nákoniec po wolániách / po swarách / y
 po šeptách Conclusia, ze wszystkiego nie. Tym niczym /
 nie ieden iáki Rzeczyposp. pożyteczny konczy sie wynálezek
 ále y cále Seymy. Dobrze ieden Cudzoziemiec / w Wáro
 sławstki Seym będąc bárdzo ludny / świetny / okazá / ále
 niczym skonczony / powiedział: coby mu sie zdáło o Sey
 mách Polskicy Rzeczyposp. od iednego spytany: Dziwuię
 sie (práwi) y ten żżiw nie iednemu powiem / że Pánowie
 Polacy takí trud w drodze / koszt ná slugi / praca przez nie
 dziel sześć poder mnia / per ynniente dla iednego nie. Roz
 spusćiwšy pióro ná wypisánie škod / o ktore Kroiestwá
 tego Obywátele / nierządna oná rzádzicielká Exorbitanc
 ya / przypráwuię / trudnoby krotkości wygodzić: wiec
 hámutac ie / to sie tylko dokláda: wszystko co zlego v nas
 iest / ábo Pan Bog ná staránie tey bezecnice przemúdrza /
 ábo my sami bróimý z nánowy iey / á cna nas wieźzie zá
 nas tām / kedy nie rádzi znaydziem.

Pozytek

Pożytek poznania teyże Exorbitancyey
powszechney.

Dawid Krol/ za maly dosrc wystepet / iz z prożności
iateras/ rostazal byl policzyć iud w swoim Krolestwie do
b. in sposobny / miał obrac od Pana Boga zeslane karanie
jedno ze trojga: abo przez siedm lat głod cierpieć: abo
przed nieprzyjacielem trzy Miesiące wciekac: abo powieo
trze przez trzy dni Mrowe w swoim Krolestwie miec.

Namyslat sie/ mowiac: Coarctor nimis, sed melius
est vt indicam in manus Domini (multae enim miseri-
cordiae eius sunt) quam in manus hominum: wszystko
to zle/ ale wole wpasc w miłosierne rece Pánskie / a niżli
w nieprzyjacielskie nielutościwe/ y obrat powietrze. Błog
go temu Panu bylo/ że go pytano/ coby wolał: Młodrze
też sobie / y pewnie z rady Duchá swieiego postapil / iz z
Bogiem ráczey/ niżli z nieprzyjacielem/ chciał sie resprá-
winac; wieoział dobrze/ że człowiekowi z człowiekiem czy-
nić o żywot/ ostatnia niewola/ škod/ boiáźni/ złego pełna.

Dobrze świecy Augustyn powiedział: Nullum bellum
tam feliciter celsit, quin plus attulerit mali quam boni.

Tenże ówie przyczne / czemu Łacinnicy wojne piękny
y powabnym słowkiem nazywáia (bellum) antiphrastice,
bo jest bardzo nie piękna/ y niema nikogo/ aż z musu/ wa-
bić oo siebie: Bellum quasi minime bellum. Rostropi
nie tedy wojna brátkował Krol Dawid.

Nas już dawno Pan Bog karze / iáko sie wrzeczy rze-
 klo: to powietrzem / to głodem / á nigdy nie dáie ná wo-
 la / co by nam było zey znosić. Postráścił był tagiem po-
 gánieniem przed kilka lat / ále go osobiwa pomieca swoia
 odpłoszył znowu od nas / snadź dla tego / żeśmy / dobywszy
 síły nášey / á práwie zwatpiwszy o niey / do niego sie po-
 kornie vciekli. Nie osukała nas nádzieia / ráczył to sprá-
 wie / co nam v Chrześciáństvá ziednáło známenita slas-
 we / á w nas by miało wdziećność długowieczna wzbo-
 dzić / ktoraby sie y znákiem oáwiádzała zewnetrznym /
 wedlug zwyčaiu wdziecznie dziekniacych Pánu Bogu zá
 takie dobrodzieystwá. Dáie przykłaó świeży / Cesarz J.
 Moś / ktory ná onym miejscu / gozie pod Praga zwycies-
 stwo otrzymał náó fálcgraphem / Késéiol przeuáswieta-
 ſzey Pánnie Márey / Márey Pána nášego Jezusá Chry-
 stusá / názwány A victoria już záczal.

Pod ten czás stworzył Pan Bog wrotá do Páništwá
 nášego máiešce nu nieprzyiacielowi / iáko by mowiac do
 nas: Jác was od wielšego Nieprzyiaciela wybáwie /
 Kóremu własia moca nie zrownácie / mniejšemu moze-
 cie: nie zechceci li / ták wam záškodzi / iáko memogl wie-
 kšy / bo ten ze mna miał spráwe / z támtym wy mieć mácie /
 przy pospolitey mley pomocy / osobiwey / wam / iáko prze-
 ciw Turkom / nie trzebá. Widze też y niemáły wyštepé /
 niemáł wšytkich powšsechny / moiey čci y spráwieoliwo-
 ści šwieteý / przeciwná Exorbitancya / ktorá od was
 roznymi wygániał bieżmi / ále ná nie nie oba / musí dobydź
 želázá nieprzyiacielštiego od Szwedó / ten wiedzac co sie
 v was

Powſechna.

W was dż'cie/ drążyſcie Ser now y rad wáſſych żytaiać/ á do tego ja mu po nocne przriázini y Konſidencye niekto-
rych prywatnie / pátzác tćż ná ſpoſoby wojowania/ lubo
záciągania żołnierzow nie wojenne: wypráwnicie ſie
ná wojne/ kiedy czas ziechác z polá/ rádzicie ſie o zaplácie/
gdy tey termin wrchodzi: á iż go chybiacie/ leża y ſtácye
nie málo koſtują: w tym ſie rozieżoża żołnierz/ náſtępuią
potem nowe/ długie y z dáleká záciagi/ z nowym koſtem
y z ſkłówa: nákońiec nieprziacieli máiac wſiwość w pomo-
cy/ ktora ſie nieraz doſć odkrycie wyiawiła/ y w Medy-
catorách/ ktorzy ſwego właſnego pożytku ſukáiac/ y nie-
prziacieliſkiej Lioze ſprziáiac/ doſć długo áż z ſkłóda
náſza/ nieraz áż późnię poznána: Tráktatámi nas bá-
wili/ bierze ánimuſi/ y ma zá co/ że was może ſwa pędzi-
mierzyć: á inż práwie dobrze počal/ ia nie zábraniám/
ieſli ſie ſami / mogac/ nie rázuiecie.

Krol Dawid/ glos Proroká wſlyſhawſzy/ myſlił zá-
raz o ſobie / nágrówał próżność pokora: my glosu Pro-
roczkiego nie ſlyſkamy/ ále ſám Pán Bog lepiſzy niż Prorok:
ktory/ gdy nas od Turká wyſwobodził/ od Szwedá nie
chce/ rzeżá mowi/ myſlcie o ſobie/ á tu ſek iáko. **AB**

Alie z ſamey Exorbitancyy/ ktora ná ſtáit choroby
nieb. ſpieczney/ powſechnie to Króieſtwo záráżila/ moze-
my wziác ſpoſob/ ábyſny tak z nią poſtapili/ iáko Doktor-
rowie z chorymi ná ciele. Prákrót wczony/ y wleczeniu
doſwiadczony/ máiac patienta ſchorzálnego/ ná głowie/
refu/ nogách/ y inſſych członkách ſchodzące/ piąie ſie wy-
wiáanie o chorobie iákiej przedniey/ z ktorey ná wſſyſkie
członki

Exorbitancya

członki/ iako ze żezodła/ zle sie saczy: y doszedszy ze zarázka
żoładka wшыtkiego jest przyczyna/ nie głowa wodka rożna
na nadržapia/ nie pálce kitykami obwiia/ ale do poráto-
wánia żoładka náuka y doświadczénie ktore ma obraca:
zápcwne máiac/ że skoro zlych humorow wyschwie żezoa-
blo/ głowa/ rece/ nogi/ ciało wшыtko przyydzie do siebie.

Nie watpie o łázoym Prákrtyku/ in Republica cu-
randa biegłym/ że wшыtkiego zlece/ ktore sie czuc dáie/ y
w wielkich y málych członkach Krolestwa tego/ y w Pá-
nách/ y w Siáchcie/ y w pospolitym człowieku/ y w kima-
kolwiek oo rzadu należącym/ nie co inšego widzi przyczyna/
chybá neglectum boni communis, zámiedbánie do-
brá pospolitego: lubo Exorbitancya powšechna/ ledwie
iákie stáránie o częś Bęsta y spráwiedliwość wšem iedná-
ko powiina. Tá jest zarázka z ktorey ná członki zle splywa/
one niesposobne do odpráwowania powinności czyni/ że
mádrości/ baczenia/ wymowy/ Szláhectwá/ dostoién-
stwa/ godności/ máistności/ dostátkow/ meztwá/ wyse-
kich od Páná Boga wšechmogacego dárow ná dobrá Koo-
ściolá tego swietego/ y Wyczyzny miley dánych ráż niemce-
ga záżyć/ iákoby ná wшыtkiem tym zesli podobnie choreo-
mu: ktory máiac rece/ nie robi: nogi/ nie chodzi: záтым
corpus Reipublice, Rzeczypospolitey cáła z tych ráżich
spoiona członkow do zguby sie przybliza/ iako chory opus-
szony od Meoykow do śmierci.

Porzezawšy ná wшыtkie członki Krolestwa nášego/
á odložrwszy ná strone boiażni y pochlebstwo: o Głowie
Krolu J. M. Pánie nášym Miłostíwym musí wyznáć/
że sie

że sie/ iako może/ oney zaráżie odeymnie / część Pána Bo-
gá/ w Troycy świętey iedynego rozmnaża/ sprawiedliwo-
ści s. przestrzega / y z serca żada/ aby rece/ nogi/ y inšie
tegoż ciała członki wiernie pomagály. Aczkolwiek po-
táf wielu lat szczęśliwego Pánowania/ moglby ná swym
doświadczeniu w rza dzie polegáf/ tám tedy práwo dopu-
ścić/ iednak ludzkość/ láskawość wrodzona/ oraz/ y do-
bre o poddanych rozumienie/ że záwsze beda chcieli życi-
wie Pánu y Wyczyźnie służyć : bez rády nie nie poczyňa /
byleby sie z niey nie wymawiali/ ná nie przybywali/ szczę-
rze/ wiernie/ y odważnie one dawáli.

Nie inaczey może twierdzić o zdrowych członkach /
serdecznych dobrá pospolitego miłośnikách ; Ale iz takich
máło / á wiecey chorych / dla ktorych inšie członki / by naye
zdrowsze / musza swántkować : wiere nie ratnie sie by na-
zdrowsza głowa iesli watrobá gnie / płuca wiedna / y reka
nie nie pocźnie / gdy cancer od nogi do serca idzie : zgoła /
aby ciało żyło / wszystkie przednie członki zdrowe bydź má-
ia. Iż tedy niemáło jest w cieie y w Krolestwie Polskim
zła ona choroba zaráżenych / ná co steła cála Rzeczpospo-
lita : iesli ia bedzie chciał kto leżyć / onych zwłászcza czas-
ów iakoby Maíowych ná Seymikách y ná Seymach / y
bedzie chciał dáć takie recepty : Nie mamy do żadney rze-
czy / by napotrzebnieyszey przystąpić / ná żadna pomoc Wy-
czyzny zezwolic / áż sie incompatibilia zniosá / wátáncye
rozdáda / kupie stánieia / y tym podobne. Táf leczyć /
jest wodka Rozána głowe chłodzić / pálce w Kitayka rwi-
sáf / w chorym ná zły żoladek vmieráiacym. Mac sie y

na to obróćć zamysł/ co iakożkolwiek szkodzi/ ale nń co ty
 szego szkodliwšego / w przod y pilnier. Inaczej bńcz
 Praktyk poczyna / zmierza do żrzoła wszytkiego zlego/
 Exorbitancya one nńka.

A poniewaś Virtus in executione est, Cacta w
 czynku zawisła/ á ten iest zawśse trudny/ ięszće trudnię
 sy gdzie ma przeciwność y zacne obiectum, lubo bonum
 dobro / ná ktore sie oglada. Miłość dobrá pospolitego /
 iest cnota nazwana od Pol'itykow Pietas in Patriam, á nie
 iest samá iedná/ ma towarzyski: Pietatem in Deum, &
 amorem iustitiae, miłość czci Bożkiey y sprawiedliwości.
 Trudna iest tá Cnota/ bo dobro iey wysokie / Bog y Czło-
 wiek; á v nas trudnięśka / gdzie przeciwna iey Exorbi-
 tancya / lubo nie miłość dobrá pospolitego gore wziela /
 dla tego też wczynęk truony / do ktorego włácnienia to po-
 słżyć moze / co w Woysku przed nieprzytacielem wćieká-
 iacym wielce pomaga. W tym poń ieden ná drugiego pá-
 trzy wćiekáiącego/ chce mu towarzysztwa pomoc / wszy-
 scy pędza bez bołáźni: osławy / ná ktora nieobal Hetman
 ieden Grecki / gdy mu o to żołnierze przymawiali/ oopos-
 wiedział: At vobiscum lepidissima capita aufugi? A
 zaście mi tego nie pomogli? Lecz iesli kto / á zwłasczń z
 przednięśszych / obroci czoło śmieie przeciwnieprzytacie-
 lowi/ odważy sobie śmierć / y krzyżńie ná towarzysztwo:
 Pro cnotliwy/ przy mnie; łatwie sie obierze drugi/ á przy
 dwóch stánie trzeci/ czwarty/ y ták wiele/ że ná koniec sie
 wszyscy zastánowią; Jesli iednáń będzie iákí záiac / ktory
 nogami da wola/ nie wćieczę przed chýrtámi/ samigo mie-
 dzy soba

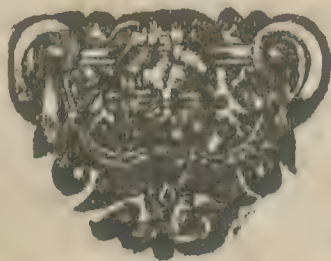
bzy sba poſarza. Tak preſto y w Rzeczypoſpolitey nie
rzadney/ ieſli ieden ná drugiego badſze pogladał/ myſlacy
ſam w ſobie: ten taki/ taki/ á iednak nie me czyni: á mnie
co po tym/ tak było przedtym y trwało/ toż bedſze y dále:
Biedna Rzeczypoſpolita/ biegiem nierządu zápuſzczona/
popędzi/ y aż v krefu zgaby ſtanie.

Ale ſercá y ánimuſſe wyſokie Synow Wyćzyzny náſſey/
nie przewioda ná ſobie/ áby chciął kiedy pátrzyć ná Máo
tki miley ſmierci/ y owſzem ſtárac ſie beda/ żeby z choroby
rychło powſtála. A nie trzeba do tego wſyſtkich/ częſć
z przednich ſercá Wyćzyznie miley żyćliwego/ głowy roſ
tropney/ reſi kiedy trzeba hoyney/ y máiac przy ſobie Pá
ná (iákoż záwſe máia) wiele moſe dokaſzac. Dáli ſie po
ſnać tácy ná przeſłym Seynie/ ktorzy pátrzac iáko zá
náſtápienie m zuchwálego nieprzyiaciela/ wielkie ſkody
Polſká odnieſlá/ ná máietnoſciách/ ná ſlawie/ ná Koſcio
łách/ ná części Boſtkiey: wiedzac teſz dobrze że ſie namniey
wolnoſć Polſka nie náruſza porátowaniem Wyćzyzny tym
czym kto przemoſe z dobrej y poboſzney kumiey wolej/ á
zwłaſzczá gdy zwyſtly tryb podátkow ná obrone iej nie
wyſtárcza: oſiárowáli ſie ná wierna pomoc/ by teſz y z
wſtápieniem wygodnieyſzych częſow poſoiowi ſłuſzacych.
Chcieli ci mieć rowárzyſſe/ v nie watpic nie trzeba/ żeby
byli mieli/ iednak iz ſie ich máło ná ten częs odezwáło/ ieſ
ſe ſie drudzy zátrzymáli/ á wſyſcy czekaia ná poczynáo
iácego/ pierwſze nu częſć w tym zoſtáwuiac.

Taka niedawno poſkazáli miłoſć ku Wyćzyznie/ y Kro
lowi Pánu ſwemu Obywátel Kroleſtw Hiſpáńſkich/ w
ſyſſan

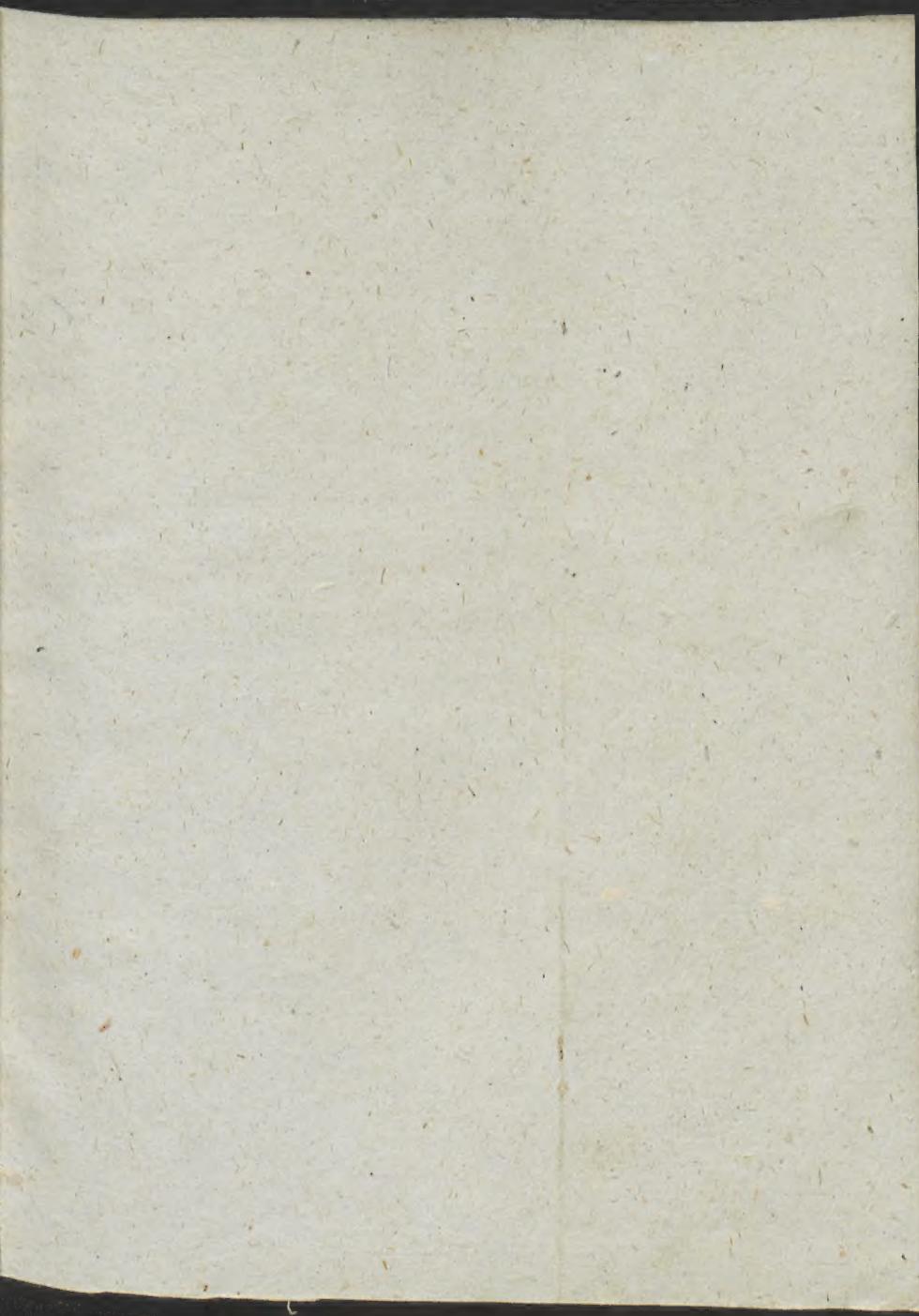
slyszawszy o Krolu franeuskiem / ktory offensiuo Bello
chcial wziac wlasne Pannu ich. Nie bylo Krolestwa / Pro
wincyey / Miasta / Czlowieka / ktoryby nie wazyl czego
wedlug przemozenia: Dwor Krolewski / y Pokoie iego /
nie daly sie na wyecie: nakoniec Krolowa sama / kienery
swoie poslala do Krola / aby ie w zelaza / na brata iey ro
dzonego obrocil. *Godie impietas in Patriam exulat* ,
godie nie ma mieysca niezbozna ona *Exorbitancja* / tak
wiele moze pietas, milosc Wyczyny / ktorey sobie wszyscy
w tej naszey zyczyc mamy / y proszac o te przezacna cnote
Pana Boga / *a quo omne bonum perfectum*, powinni
smysa serdecznie sie starac / aby smysa to na dobre i y / osobno
wie tych niebezpiecznych czasow / dzie nie czynili / co moze
my: a czyniac / y dzielnosci / iako iest w Panu Bogu na
dziecia / skutek pozadany odnosac / swiatu pokazali:
ze Krolestwo Polskie ma wszystko / czego mu
trzeba / aby dlugo y szczesliwie trwalo.

A M E N.

715/10

5728.

7725
10

